

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

УДК 336.671(045)

БОГАЦЬКА Н. М.
КУЗЬМЕНКО М. М.

Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА ЯК РУШІЙНА СИЛА ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В статті досліджено прибуток підприємства та визначено його роль в умовах ринкової економіки. Розглянуто чинники, що впливають на формування прибутку підприємства. Визначено важливість прибутку підприємства як на рівні підприємства, так і на державному рівні. Проаналізовано стягнення частини прибутку до Державного Бюджету у вигляді податку на прибуток підприємства. Розглянуто обсяги прибутку, що був отриманий підприємствами у 2014–2017 рр.

Ключові слова: прибуток, підприємство, ринкова економіка, формування прибутку підприємства, роль прибутку, податок на прибуток підприємств, тіньова економіка.

BOGATSKA N.
KUZMENKO M.

Vinnitsia Institute of Trade and Economics Kyiv National University of Trade and Economics

PROFITS OF THE ENTERPRISE AS A DRIVING FORCE OF THE MARKET ECONOMY

The purpose of this work is to consider the category «profit of the enterprise» and its role in the market economy, as well as factors that affect the formation of enterprise profits. Determination of the impact of enterprise profits on enterprise and state activities. In the article the profit of the enterprise is investigated and its role in the conditions of a market economy is determined. The factors influencing the formation of enterprise profit are considered. It is determined the importance of profit of the enterprise both at the enterprise level and at the state level. It is proved that profit of an enterprise is one of the criteria for ensuring its competitiveness. The analysis of the collection of part of the profit to the State Budget in the form of corporate profit tax. The volume of profits received by enterprises during 2014–2017 is considered. It is determined that a significant part of the economy is shadow, and this negatively affects the general welfare of both the population of the country and the state as a whole. Profit is a priority of the enterprise, its main purpose. The enterprise directs all the forces for profit and its maximization. Profit is extremely important for the operation of an enterprise, because the larger the amount of profit, the more money the company can direct its activities, which eventually will increase profits.

Keywords: profit, enterprise, market economy, formation of enterprise profit, profit role, corporate income tax, shadow economy.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки головною метою діяльності будь-якого підприємства є отримання прибутку. Саме на основі одержаного прибутку кожне підприємство, незалежно від виду його діяльності, виконує свої функціональні завдання, спрямовуючи кошти на власний розвиток, соціальні потреби тощо.

Величина прибутку підприємства відбивається на діяльності держави, адже частина прибутку, яка стягується у вигляді податку, наповнює державний бюджет. Прибуток безпосередньо пов'язаний з величиною ВВП, а тому впливає на економічний розвиток регіону, де функціонує підприємство та загалом на економічний розвиток країни, а також рівень життя та розвитку населення – саме в цьому полягає актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Античні дослідники та вчені Платон та Аристотель стали найпершими з тих, хто розглядали формування прибутку та його роль в суспільному процесі. В умовах розвитку ринкової економіки все більше науковців та економістів звертають увагу на дослідження даної теми, серед яких варто відзначити наступних: А. В. Бугай, Н. І. Дуляба, О. Р. Кривицька, Л. Л. Куц, П. М. Марич, С. Є. Николишин, С. М. Онисько, М. М. Павлишенко, Г. А. Семенов, В. М. Шаповал, Л. І. Шваб, В. М. Шелудько та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Стрімкий розвиток економічних процесів обумовлює більш детальне дослідження даної тематики, зокрема роль прибутку в умовах ринкової економіки.

Постановка завдання. Метою даної роботи є розгляд категорії «прибуток підприємства», а також виявлення його ролі в ринковій економіці та факторів, котрі впливають на формування прибутку підприємства. Дослідження впливу прибутку підприємства на діяльність підприємства та держави загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною економічною категорією, що свідчить про позитивний результат діяльності підприємства, є прибуток.

Згідно з Господарським кодексом України, прибуток – це показник фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань [1].

Л.І. Шваб визначає прибуток як узагальнюючий фінансовий показник діяльності підприємства, який визначається як частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на його виробничу й комерційну діяльність [2, с. 483].

Прибуток є головним джерелом розвитку підприємства. Саме за рахунок прибутку підприємство має змогу вдосконалювати свою матеріально-технічну базу, проводити успішну фінансову та інвестиційну діяльність, розробляти нові типи продукції тощо.

Із приростом прибутку підприємства збільшуються податкові відрахування до бюджетів усіх рівнів, тобто за його допомогою зростає соціально-економічне становище не лише окремого підприємства, а й держави у цілому [3, с. 311].

За умов ринкової економіки важливість прибутку підприємства важко переоцінити. На рис. 1 схематично зображено значення прибутку в ринковій економіці.

Рис. 1. Значення прибутку в ринковій економіці [4, с. 172]

Аналізуючи рис. 1, можна виокремити, що прибуток:

- за умов ринкової економіки є найпершою та найважливішою метою провадження підприємницької діяльності;
- є не лише основою функціонування певного окремого підприємства, але й базою для економічного, соціального та політичного розвитку країни;
- являється головним внутрішнім джерелом формування фінансових ресурсів підприємства (якщо рівень прибутку високий, то підприємство не має потреби в залученні зовнішніх коштів);
- є одним з найважливіших критеріїв ефективності підприємницької діяльності;
- виступає механізмом захисту (захищає підприємство від банкрутства).

Економічна сутність прибутку розкривається в його функціях, серед яких:

- оціночна функція (отриманий прибуток дозволяє оцінити ефективність господарської діяльності та якість управління нею);
- стимулююча функція (отриманий прибуток дозволяє проводити операційну та фінансову діяльність більш раціонально та ефективно задля отримання більшого прибутку);
- розподільча функція (прибуток використовується для фінансування різних сфер діяльності підприємства, а також сплати податків).

Прибуток підприємства формується під впливом різноманітних факторів (чинників); їх можна розмежувати на внутрішні та зовнішні (вони є взаємопов'язаними).

До зовнішніх чинників варто віднести наступні [5]:

- економічні умови господарювання;
- місткість ринку;
- платоспроможний попит споживачів (рівень та динаміка попиту мають особливе значення);
- державне регулювання діяльності підприємств.

До внутрішніх чинників належать такі [5]:

- обсяг продукції, що випускається;
- собівартість виробництва;
- ціна продукції, що реалізується;
- асортимент продукції, що випускається тощо.

Прибуток підприємства є одним з критеріїв забезпечення конкурентоспроможності, адже саме прибуток впливає на реалізацію різних програм розвитку підприємства. Саме завдяки прибутку підприємство має змогу розширити своє виробництво та виробничі потужності, внаслідок чого можуть значно скоротитись витрати на сам виробничий процес (скорочення часу та грошових ресурсів) та підвищиться якість продукції.

Як вже вище зазначалось, прибуток підприємства є важливою складовою не тільки діяльності та функціонування підприємства, але й запорукою розвитку держави. Адже, частина отриманого підприємствами

прибутку направляється до Державного бюджету та наповнює його. Доцільно буде проаналізувати обсяг сплати податку на прибуток підприємства у загальній структурі податкових надходжень (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура податкових надходжень до Зведеного Бюджету України
протягом 2012–2017 рр. (млн грн.) [6]**

Рік	Загальний обсяг податкових надходжень, млн грн.	Податок на прибуток підприємств, млн грн.	Частка податку на прибуток у загальному обсязі податкових надходжень, %	Відхилення (порівняно з попереднім роком)	
				Абсолютне (млн грн.)	Відносне (%)
2012	347986	55793	16,0	-	-
2013	341165	54994	16,1	-799	-1,4
2014	355428	40201	11,3	-14793	-26,9
2015	507636	39053	7,7	-1148	-2,9
2016	650782	60223	9,3	21170	54,2
2017	821009	73481	9,0	13258	22,0

Аналізуючи табл. 1 помітно, протягом 2012-2013 рр. надходження від податку на прибуток підприємств становили значну долю, а саме близько 16%. Але вже у 2014-2015 рр. помітне різке скорочення обсягу сплачених податків на прибуток підприємств, до якого призвело погіршення політичної та економічної ситуації в країні. У 2016-2017 рр. прослідковується незначне збільшення обсягу сплачених податків з прибутку підприємств в загальній структурі (9,3% та 9,0% відповідно), але й загальний обсяг податкових надходжень стрімко збільшився.

На сьогоднішній день, низькі показники прибутковості підприємств, що заявлені в статистичній звітності, а в результаті і низькі обсяги сплачених податків на прибуток можна обґрунтувати небажанням підприємств показувати їх реальні значення, завищенням витрат виробництва для зменшення оподаткування [7, с. 655].

Варто звернути увагу на те, що значна частина української економіка характеризується як «тіньова». Тому, бажаючи більше заробити та менше сплатити податків до бюджету, підприємці приховують результати своєї діяльності, що відбивається на соціальному добробуті громадян країни, адже не сплачені податки – це зменшення доходної частини бюджету, внаслідок чого утворюється дефіцит державного бюджету і необхідно брати зовнішні та внутрішні державні позики або скорочувати видатки. Обидва варіанти несуть негативний ефект, адже беручи позики, держава покладає на себе більше зобов'язань як всередині країни, так і на міжнародній арені, а скорочуючи видатки можуть постраждати соціально незахищені верстви населення та й сама економіка.

Досліджуючи прибуток як економічну категорію та його роль в ринковій економіці доцільно буде проаналізувати величину отриманого прибутку українськими підприємствами у 2014–2017 рр. (табл. 2).

Таблиця 2

**Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності
за січень-вересень протягом 2014–2017 рр.¹ (млн грн.) [8]**

Рік	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2014	-258794,2	55,1	106625,9	44,9	365420,1
2015	-186729,2	59,7	154563,5	40,3	341292,7
2016	9993,3	66,7	177940,9	33,3	167947,6
2017	158849,8	69,7	274839,1	30,3	115989,3

¹ Без урахування результатів діяльності банків тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції.

Аналізуючи дані, що наведені в табл. 2 можна прослідкувати негативну тенденцію протягом 2014-2015 рр., адже значна частина підприємств отримала збиток (44,9% та 40,3% до загальної кількості підприємств відповідно) та й сальдо є від'ємним. Саме це стало причиною такого низького надходження від податку на прибуток до бюджету протягом цих років. У 2016-2017 рр. сальдо змінило свій показник на додатний та кількість збиткових підприємств скоротилась до 33,3% у 2016 р. та до 30,3% у 2017 р. Загалом прослідковується позитивна тенденція протягом останніх чотирьох років, адже кількість підприємств, що отримали збиток, щороку скорочується, а сальдо зростає.

У збільшенні прибутку зацікавлені і підприємства, і держава, оскільки, з одного боку, прибуток є прямим джерелом виробничого і соціального розвитку підприємства, а з іншого – забезпечують постійні та зростаючі надходження до державного бюджету. Прибуток підприємства є інтересом також і фізичних осіб – власників (засновників) підприємства, які внаслідок його розподілу повинні отримувати дивіденди і

працівників підприємства, які за свою продуктивну працю прагнуть отримувати не лише заробітну плату, але й премії, або частину прибутку за особливі заслуги [9, с. 241].

Прибуток виступає не лише стимулом господарської діяльності підприємств, а й основним джерелом розвитку їх діяльності. Таким чином, великої значущості набуває необхідність розробки рекомендацій з підвищення ефективності формування, розподілу прибутку та його максимізації, тобто управління ним, а саме:

Підвищення інтегрованості системи управління прибутком із загальною системою управління підприємством, оскільки прийняття управлінських рішень у будь-якій сфері діяльності підприємства впливає на рівень прибутку, який у свою чергу є основним джерелом фінансування розвитку підприємства та зростання доходів його власників.

Вибір оптимальної стратегії підприємства з орієнтацією на прибуток [10, с. 302].

Висновки. Отже, підсумовуючи усе вище сказане, можна дійти висновку, що прибуток є першочерговою потребою підприємства, його головною метою. Підприємство спрямовує усі сили задля отримання прибутку та його максимізації. Прибуток є узагальненим показником позитивної діяльності підприємства, який свідчить про добре налагоджене адміністрування та управління підприємством. Також прибуток є вкрай важливим для функціонування підприємства, адже чим більший обсяг прибутку, тим більше коштів підприємство зможе спрямувати на свою діяльність, що з часом призведе до збільшення прибутку.

Не менш важливим прибуток підприємства є і для держави, адже частина прибутку справляється до Бюджету і формує його доходну частину, яка потім спрямовується на соціальні виплати населенню, на фінансування освіти та науки, медицини та й самої економіки. Саме тому, отримання підприємствами прибутку є запорукою розвитку підприємств та процвітання економіки.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15>.
2. Шваб Л. І. Економіка підприємства : [навч. посіб. для студ. ВНЗ] / Л. І. Шваб. – 4е вид. – К. : Каравела, 2007. – 584 с.
3. Майборода О. Є. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства» / О. Є. Майборода, Г. О. Сукрушева, С. В. Куліш // Економіка і суспільство. – 2017. – № 10. – С. 310–313.
4. Павлишенко М. М. Значення прибутку підприємства в ринковій економіці [Електронний ресурс] / М. М. Павлишенко, Л. А. Сивуля – Режим доступу : http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17_4/172_Pawlyshenko_17_4.pdf.
5. Глуханюк А. С. Аналіз формування прибутку торговельного підприємства [Електронний ресурс] / А. С. Глуханюк, І. В. Чайка. – 2015. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76327>.
6. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cost.ua>.
7. Богацька Н. М. Організаційно-економічний механізм забезпечення прибутковості підприємства / Н. М. Богацька, О. А. Кричевська // Молодий вчений. – 2016. – Т. 39. – № 12. – С. 655–658.
8. Державний служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Дуляба Н. І. Значення прибутку підприємства в сучасних умовах господарювання / Н. І. Дуляба, С. О. Корнілов // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – № 22. – С. 138–143.
10. Николишин С. Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним / С. Є. Николишин // Молодий вчений. – 2017. – № 2. – С. 299–303.

References

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 436 – IV [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15>.
2. Shvab L. I. Ekonomika pidpriemstva : [navch. posib. dlia stud. VNZ] / L. I. Shvab ; 4e vyd. – K. : Karavela, 2007. – 584 s.
3. Maiboroda O. Ye. Teoretychna sutnist katehorii «prybutok pidpriemstva» / O. Ye. Maiboroda, H. O. Sukrusheva, Ye. V. Kulish // Ekonomika i suspilstvo. – 2017. – №10. – S. 310-313.
4. Pavlyshenko M. M. Znachennia prybutku pidpriemstva v rynkovii ekonomitsii [Elektronnyi resurs] / M. M. Pavlyshenko, L. A. Syvulia – Rezhym dostupu: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17_4/172_Pawlyshenko_17_4.pdf.
5. Hlukhaniuk A. S. Analiz formuvannia prybutku torhovelnoho pidpriemstva [Elektronnyi resurs] / A. S. Hlukhaniuk, I. V. Chaika. – 2015. – Rezhym dostupu: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=76327>.
6. Tsina derzhavy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://cost.ua>.
7. Bohatska N. M. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia prybutkovosti pidpriemstva / N. M. Bohatska, O. A. Krychevska // Molodyi vchenyi. – 2016. – №12. – T. 39. – S. 655-658.
8. Derzhavnyi sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Duliaba N. I. Znachennia prybutku pidpriemstva v sучasnykh umovakh hospodariuvannia / N. I. Duliaba, S. O. Kornilov // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2012. – № 22. – S. 138-143.
10. Nykolyshyn S. Ye. Prybutok pidpriemstva ta osoblyvosti upravlinnia nym / S. Ye. Nykolyshyn // Molodyi vchenyi. – 2017. – № 2. – S. 299-303.

Рецензія/Peer review : 27.02.2018
Надрукована/Printed : 06.04.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Ткачук О. М.